

สรุปและอภิปรายผล

ในบทนี้จะกล่าวถึงวัตถุประสงค์ของการวิจัย วิธีดำเนินการวิจัย สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลการวิจัย ข้อเสนอแนะต่อผลการวิจัย และข้อเสนอแนะในการทำวิจัยต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อวิเคราะห์เนื้อหาหลักสูตรวิชาสังคมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 ว่ามีเนื้อหาเกี่ยวกับลักษณะความเป็นพลเมืองคืออะไร และปรากฏอยู่ในเนื้อหาประเภทใด มากน้อยเพียงใด

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยแบ่งเป็น 3 ขั้นตอน คือ

1. การศึกษาลักษณะความเป็นพลเมืองดีในสังคมไทย
2. วิเคราะห์เนื้อหาหลักสูตรวิชาสังคมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521
3. การสรุปผลการวิเคราะห์ลักษณะความเป็นพลเมืองดี

การวิเคราะห์เนื้อหาหลักสูตรวิชาสังคมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521

1. แหล่งข้อมูล ใช้นั่งมือแบบเรียนและคู่มือครูวิชาสังคมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 ของกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นเครื่องมือที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นภายใต้คำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษา โดยเครื่องมือมุ่งที่จะวิเคราะห์เนื้อหาหลักสูตรในส่วนของลักษณะความเป็นพลเมืองดี ลักษณะพฤติกรรม ประเภทเนื้อหาของลักษณะพลเมืองดีนั้น ๆ ตลอดจนตำแหน่งและหน้าที่ปรากฏ

3. วิธีการวิเคราะห์ ผู้ศึกษาวิเคราะห์ด้วยตนเองภายใต้คำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษาและผู้เชี่ยวชาญทางด้านการวิเคราะห์หลักสูตร

4. สถิติที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ใช้สถิติดังนี้ คือ การแจกแจงความถี่ ค่าร้อยละ ค่าฐานนิยม และแผนภูมิ

การสรุปผลการวิเคราะห์ลักษณะความเป็นพลเมืองดี

สรุปผลที่ได้จากการวิเคราะห์ลักษณะความเป็นพลเมืองดีในเนื้อหาหลักสูตรวิชาสังคมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 ว่ามีลักษณะความเป็นพลเมืองดีอย่างไร ปรากฏในเนื้อหาประเภทใดและมากน้อยเพียงใด โดยแยกตามรายการหนังสือและคู่มือครูที่เป็นแหล่งข้อมูล

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

1. จากผลการวิเคราะห์เนื้อหาหลักสูตรวิชาสังคมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 ได้ผลว่า มีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับลักษณะความเป็นพลเมืองดีปรากฏอยู่ 830 ครั้ง โดยแยกเป็นแบบเรียนชั้น ม.1 ม.2 ม.3 เป็นจำนวน 319, 203, 221 ครั้งตามลำดับ และคู่มือชั้น ม.1 ม.3 เป็นจำนวน 30, 57 ครั้ง

การที่มีลักษณะความเป็นพลเมืองที่ปรากฏอยู่ในแหล่งข้อมูลชั้น ม.1 มากที่สุดนั้น อาจเนื่องมาจากเหตุผลหลายประการ เช่น

1.1 แบบเรียนวิชาสังคมศึกษาชั้น ม.1 เป็นแบบเรียนเล่มแรกของแบบเรียนวิชาสังคมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จึงต้องมีการวางพื้นฐานสำหรับเนื้อหาในบางเรื่องที่จะต้องต่อเนื่องไปในชั้น ม.2 ม.3 เช่น เรื่องเกี่ยวกับศาสนา วัฒนธรรม ฯลฯ

1.2 ธรรมชาติของเนื้อหาที่ปรากฏในแบบเรียนแต่ละเล่มมีความสอดคล้องกับลักษณะความเป็นพลเมืองที่มากน้อยต่างกัน เช่น ชั้น ม.1 มีเนื้อหาที่สอดคล้องกับลักษณะความเป็นพลเมืองที่มาก ได้แก่ การสร้างสมลักษณะวัฒนธรรมไทย รัฐและประชาชน ศาสนา และการดำเนินชีวิต ส่วนชั้น ม.2 มีเนื้อหาเกี่ยวกับลักษณะแวดล้อมทางกายภาพ เศรษฐกิจ ประชากรของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งมีความสอดคล้องกับลักษณะความเป็นพลเมืองที่น้อย

1.3 ในระดับชั้น ม.1 ม.3 มีคู่มือครู แต่ชั้น ม.2 ไม่มีคู่มือครู ซึ่งเป็นสาเหตุโดยตรง เพราะการที่มีเนื้อหาในแหล่งข้อมูลมากย่อมมีโอกาสที่จะค้นพบลักษณะความเป็นพลเมืองที่ไ้มาก

1.4 ผู้เขียนหลักสูตรมีส่วนในการสอดแทรกลักษณะความเป็นพลเมืองที่ไ้มาก เพราะจากที่ค้นพบ เนื้อหาในแต่ละบทมีตัวอย่างของปัญหา รูปแบบของการแก้ปัญหาที่ต่างกันอย่างเห็นได้ชัด ซึ่งเป็นเหตุในการเพิ่มจำนวนให้กับบางลักษณะได้

2. ลักษณะความเป็นพลเมืองที่ปรากฏในแหล่งข้อมูลน้อยที่สุด ได้แก่ ลักษณะใช้เวลาให้เป็นประโยชน์ และมีมนุษยสัมพันธ์ ส่วนลักษณะมีน้ำใจเป็นนักกีฬา ไม่ปรากฏเลยนั้น ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตสำหรับแต่ละลักษณะดังนี้

2.1 ลักษณะใช้เวลาให้เป็นประโยชน์ ธรรมชาติของลักษณะดังกล่าวเป็นเรื่องของบุคคล เกี่ยวข้องกับกิจกรรม การจัดสรรเวลา ซึ่งมีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของวิชาสังคมศึกษาน้อย

2.2 ลักษณะมีมนุษยสัมพันธ์ ลักษณะนี้มีความใกล้เคียงกับลักษณะพลเมืองที่อื่น ๆ มาก เช่น เป็นสุภาพชน มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ จึงมีโอกาที่จะทำให้ผู้เขียนเนื้อหาหลักสูตรในแบบเรียนบรรจุเนื้อหาที่พาดพิงถึงกันหรือเนื้อหาที่ทดแทนกันได้

2.3 ลักษณะมีน้ำใจเป็นนักกีฬา ลักษณะนี้มีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของวิชาสังคมศึกษาน้อย

3. ลักษณะมีความรับผิดชอบ และมีความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์ ปรากฏในแหล่งข้อมูลมากเป็นอันดับ 1 และอันดับ 2 ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่าอาจเนื่องมาจากชอบเชตและความหมายของ 2 ลักษณะดังกล่าวกว้างมาก และเป็นลักษณะที่มีความสำคัญต่อความมั่นคงของชาติ ทำให้มีโอกาสเกิดลักษณะดังกล่าวในเนื้อหาหลักสูตรได้มาก

4. จากการนำลักษณะความเป็นพลเมืองที่ดีวิเคราะห์ได้มาจัดลำดับแล้วพบว่า ในแหล่งข้อมูลทั้งหมดมีลักษณะความเป็นพลเมืองดีเรียงตามลำดับดังนี้ ลักษณะที่มีมากที่สุด ได้แก่ มีความรับผิดชอบ ลักษณะที่มีมากที่สุด ได้แก่ มีความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์ มีจิตใจเป็นประชาธิปไตย ทรชนนัก สนใจและมีส่วนร่วมทางการเมือง รักษาระเบียบวินัย รู้จักใช้และสงวนรักษาสาธารณสมบัติ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และมีความเสียสละและเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม ลักษณะที่มีค่อนข้างมากที่สุด ได้แก่ มีสติ-สัมปชัญญะ มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย ใฝ่หาความรู้และความจริง ยอมรับการเปลี่ยนแปลงและรู้จักปรับตัว เป็นสุภาพชน และมีความซื่อสัตย์ ลักษณะที่มีอยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ ประหยัด มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีความสามัคคี ความมีเหตุผล มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีความขยันหมั่นเพียร มีความกตัญญูต่อกเวทิต่างคนเอง มีความกล้าหาญและอดทน มีสุขภาพจิตดี มีความเมตตากรุณา ลักษณะที่มีน้อยที่สุด ได้แก่ มีความละเอียดและเกรงกลัวต่อการประพฤติดิน มีค่านิยมที่ถูกต้อง ประกอบอาชีพที่สุจริต รักษาความสะอาด วางแผนในการทำงาน ก่อตั้งและไม่ละทิ้งสิ่งเสพศิก ส่วนลักษณะที่มีน้อยที่สุดอีก ๓ ประการคือ รื้อร้นและมุ่งอนาคต เป็นผู้ลึกลับและผู้นิยมโลกที่ตี มีความยุติธรรม ใช้เวลาให้เป็นประโยชน์ มีมนุษยสัมพันธ์ และลักษณะที่ไม่มีเลย ได้แก่ มีน้ำใจเป็นนักกีฬา

จากผลที่ได้เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับวัตถุประสงค์ของวิชาสังคมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 เป็นรายชื่อ จะพบว่า

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองที่ดีตามระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขนั้น วัตถุประสงค์ข้อนี้มีลักษณะความเป็นพลเมืองที่รองรับอย่างพอเพียงหลายลักษณะ ได้แก่ มีความรับผิดชอบ มีจิตใจเป็นประชาธิปไตย รักษาระเบียบวินัย

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อให้มีความรักชาติ มีความสามัคคีในชาติมีความเสียสละเพื่อส่วนรวม มีความซื่อสัตย์ในผลงานอันดีเด่นของคนไทย รู้จักขำรงรักษาไว้ซึ่งเอกราช และรู้จักรักษาแบบอย่างวัฒนธรรมประเพณีอันเป็นเอกลักษณ์ที่งดงามของชาติ วัตถุประสงค์ข้อนี้มีลักษณะความเป็นพลเมืองที่รองรับอย่างพอเพียงหลายลักษณะ ได้แก่ มีความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ มีความเสียสละและเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย ส่วนลักษณะที่สำคัญคือ มีความสามัคคี ซึ่งเป็นลักษณะที่จะเอื้อให้บรรลุวัตถุประสงค์ข้ออื่นนั้นมียู่ในระดับปานกลาง ซึ่งควรที่จะเพิ่มเติมให้มากกว่าที่เป็นอยู่

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อส่งเสริมให้มีคุณภาพในการดำรงชีวิต มีคุณธรรมประจำใจ และมีคุณสมบัติต่าง ๆ อันพึงประสงค์ของสังคมไทย ในทัศนะของผู้วิจัยวัตถุประสงค์ข้อนี้มีลักษณะความเป็นพลเมืองที่รองรับยังไม่พอเพียง ดังจะเห็นได้ว่า ลักษณะประหยัด ความมีเหตุผล มีความซื่อสัตย์เที่ยง มีความกตัญญูต่อกเวทิต่าง ๆ มีความกล้าหาญและอดทน มีความละเอียดและเกรงกลัวต่อการประพฤตินิโค รักษามีสระอากาศ ค่อต้านและไม่หลงสิ่งเสพคึก มีความยุติธรรม ล้วนเป็นลักษณะที่พึงประสงค์ของสังคมไทย แต่กลับมียู่ในระดับปานกลางถึงน้อยที่สุด

วัตถุประสงค์ข้อที่ 4 เพื่อเสริมสร้างให้มีความรู้และความเข้าใจพื้นฐานในการพัฒนาสร้างสรรค์และแก้ปัญหาในค่านสังคม เศรษฐกิจและเทคโนโลยี โดยอาศัยคุณธรรมและ

วิธีการทางวิทยาศาสตร์เป็นปัจจัยสำคัญ วัตถุประสงค์ของนี้มีลักษณะตระหนัก สนใจและมีส่วนร่วม
 ทางการเมืองรองรับอยู่ในระดับมาก แต่ลักษณะสำคัญที่จะเอื้อต่อวัตถุประสงค์ข้อนี้อันได้แก่
 มีความคิดริเริ่มและสร้างสรรค์ ความมีเหตุผล วางแผนในการทำงาน ภารกิจหรือรับและมุ่ง
 อนาคต เป็นผู้ผลิตและผู้วิพากษ์ที่ดี และใช้เวลาให้เป็นประโยชน์ ยังมีอยู่ในระดับปานกลางถึง
 น้อยที่สุด

วัตถุประสงค์ข้อที่ 5 เพื่อเสริมสร้างบทบาท หน้าที่ ความรับผิดชอบ และความ
 สัมพันธ์อันดีระหว่างสมาชิกในครอบครัว ในชุมชน ในประเทศ และในประชาคมของโลก
 วัตถุประสงค์ข้อนี้มีลักษณะความรับผิดชอบต่อตนเอง ผู้อื่นและสังคม รองรับอย่างเพียงพอ

วัตถุประสงค์ข้อที่ 6 เพื่อให้เกิดความรัก ความผูกพันกับท้องถิ่นของตน ตลอดจน
 เห็นคุณค่า มีความรับผิดชอบต่อ รวมทั้งให้ตระหนักถึงการอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม
 โดยคำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนรวมเป็นสำคัญ วัตถุประสงค์ข้อนี้มีลักษณะการรู้จักใช้และสงวน
 รักษาสาธารณสมบัติ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความรับผิดชอบรองรับอยู่ในระดับมาก

จากการพิจารณาลักษณะความเป็นพลเมืองที่ดีวิเคราะห์ได้ในการวิจัยครั้งนี้ โดยการ
 เปรียบเทียบกับวัตถุประสงค์ของวิชาสังคมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521
 เป็นรายชื่อแล้ว ผลของการวิจัยครั้งนี้ปรากฏว่า เนื้อหาหลักสูตรที่เป็นแบบเรียนและคู่มือครู
 วิชาสังคมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 นั้น มีลักษณะความเป็นพลเมือง
 บรรลุอยู่ในระดับสอดคล้องและพอเพียงที่จะทำให้ผู้เรียนบรรลุตามวัตถุประสงค์ของวิชาได้

5. ในเรื่องเกี่ยวกับพฤติกรรมของลักษณะความเป็นพลเมืองค่านั้น ผลของการวิจัย
 ครั้งนี้ปรากฏว่า มีลักษณะพฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อมมากที่สุด รองลงมาได้แก่ พฤติกรรมต่อผู้อื่น
 และพฤติกรรมต่อตนเองความลำดับ ซึ่งสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของวิชาสังคมศึกษา ระดับ
 มัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521

6. ในเรื่องเกี่ยวกับประเภทเนื้อหาของลักษณะความเป็นพลเมืองค่านั้น ผลของการ
 วิจัยครั้งนี้ปรากฏว่า มีประเภทเนื้อหาข้อเท็จจริงหรือความรู้รวมค่าเกินกว่าครึ่ง รองลงมา

ไต่แก่อัตถ์การและความคิดรวบยอด ส่วนเนื้อหาประเภทการศึกษาก็มีปัญหามีน้อยมาก และเนื้อหาประเภทความคิดสร้างสรรค์ ความสามารถหรือทักษะทางกาย เจตคติหรือค่านิยม มีน้อยจนไม่อาจจะนำมากล่าวได้ว่า ผู้เรียนจะสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ของประเภทเนื้อหาวิชาสังคมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521

ข้อเสนอแนะในการใช้ผลการวิจัย

1. สำหรับครู อาจารย์ผู้สอนที่จะนำลักษณะความเป็นพลเมืองดีในแบบเรียน และคู่มือครูไปใช้ในกิจกรรมการเรียนการสอนนั้น ควรจะพิจารณาและเน้นลักษณะเด่นของแต่ละบทเรียน และทำการบูรณาการลักษณะความเป็นพลเมืองดีในแต่ละบทให้มีความกลมกลืนกัน เพื่อที่จะทำให้นักเรียนได้เกิดลักษณะต่าง ๆ อย่างครบถ้วน
2. ควรจะมีการนำลักษณะความเป็นพลเมืองดีในเนื้อหาหลักสูตรมาสร้างบทเรียน กิจกรรมการเรียนการสอน สื่อการสอน เพื่อที่จะช่วยให้ผู้สอนสามารถบรรลุตามวัตถุประสงค์ของวิชาสังคมศึกษา ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 สะดวกเพิ่มขึ้น

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยต่อไป

จากการทำวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์เฉพาะเนื้อหาหลักสูตรวิชาสังคมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับลักษณะความเป็นพลเมืองดี ผู้วิจัยมีข้อคิดเห็นว่า มีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรและลักษณะความเป็นพลเมืองดีที่ควรจะมีการนำไปเป็นประเด็นในการวิจัยดังนี้ คือ

1. ควรมีการวิจัยในเชิงลักษณะบูรณาการของลักษณะความเป็นพลเมืองดีในเนื้อหาวิชาสังคมศึกษาในระดับมัธยมศึกษาที่ต่อเนื่องกัน เช่น มัธยมศึกษาตอนต้นและมัธยมศึกษาตอนปลาย
2. ควรมีการวิจัยและเปรียบเทียบลักษณะความเป็นพลเมืองดีในกลุ่มวิชาที่แตกต่างกันออกไป เช่น วิชาภาษาไทย วิชาสังคมศึกษา และวิชาอื่น ๆ

3. ควรมีการวิจัยจุดมุ่งหมายของหลักสูตรในแต่ละกลุ่มวิชา เพื่อค้นหาว่าจุดมุ่งหมายนั้นได้ชี้ระบุดังลักษณะความเป็นพลเมืองดีในลักษณะใดไว้บ้าง แล้วทำการวิจัยทดสอบเนื้อหาวิชา เพื่อหาความสอดคล้องของลักษณะพลเมืองดีระหว่างเนื้อหาวิชา กับจุดมุ่งหมายของกลุ่มวิชานั้น

4. ควรมีการวิจัยและเปรียบเทียบการรับรู้ลักษณะความเป็นพลเมืองดีในแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาระหว่างครูผู้สอนกับนักเรียน ซึ่งอาจจะศึกษาเพียงบางลักษณะตามความเหมาะสม

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย